

Fügedi János

A tánc múltja a Bodroghözben

Megkapó könyvet vehet kezébe az érdeklődő olvasó a bodroghözi táncokról. A Planétás Kiadó az igen reprezentatív kiállítású Jelenlévő múlt sorozatában jelentette meg Kaposi Editnek a Bodroghöz táncairól és táncéletéről szóló könyvét. Az 1949 óta kész kézirat ötven éve várta, hogy végre méltó formában, terjedelemben és minőségben elérhető legyen az első magyar néptáncutató csoport, Kaposi Edit, Szentpál Mária és Vass Lajos 1946 és 1948 között végzett kutatásainak eredménye. A korabeli, munkaközösségekben végzett néptáncutató irányművet Morvay Péter fogalmazta meg a néptánc tudományos megközelítésének egyik fő nehézségét: a tánc összetett jelenség, a vizsgálóknak ki kell terjednie mind magára a mozgásra, mind a kapcsolódó zenéire, valamint ezek etnológiai tartalmára. E máig is érvényes komplex elvárásnak a bodroghözi kutatócsoport már hiánytalanul megfelelt: a néprajzi oldalt Kaposi Edit, a zenét Vass Lajos zeneszerző képviselte, a táncos mozgás szakértője pedig Szentpál Mária tánclejegyző volt.

E hármás megközelítés tükröződik a kötet tagolásában is. Az első fő részben Kaposi Edit foglalja össze a régió táncos múltjának emlékeit. A könyvet a 20. század végén kaptuk a kezünkbe, de a századelőt láthatjuk meg benne. Az 1940-es évek végén hatvanhetven éves adatközlők az első világháború előtt voltak erejük teljében lévő táncosok, erre a korra emlékeztek a legélénkebben. Elmondásuk szerint bár a századelőn évente csupán két-három bált rendeztek, a tánc mégis a családi élet szerves része volt, akár előkészület nélkül kísérhette a közösen végzett munkát, és elengedhetetlenül hozzátartozott a névnapi, lakodalmi vagy a keresztelőt követő mulatságokhoz. Még meg is szólták azt, aki csak "eszem-iszom"-ra jött, és nem táncolt. A kutatás feltárta, hogy a húszas évektől az addig spontánul virágzó táncélet fokozatosan elszíntelenedett, és helyét átvette az elsősorban Alsóbereckiben és a leggazdagabb táncagyományú Cigádon szervezett Gyöngyösbokréta csoport.

Kaposi Edit szerint a Bodroghözben a helybeliek négyféle táncot különböz-

tettek meg: a "csárdást", a "tánciskolás táncot", a "túltáncot" és a "népi táncot". A mából visszatekintve érdekesnek tűnhet számunkra a "csárdás" és a "népi tánc" elkülönítése, de jó okuk volt rá. A "csárdást" kötetlenül, saját kedvükre járták, és ide tartozónak érezték a férfiak által egyedül járt "magyar szólót", vagy "verbunkot" is. A "népi táncot" ezzel szemben a tömegszervezetekben tanulták, de az öregek szerint ez is szép, "majdnem olyan, mint a régi csárdás", mondták. A "túltánc" feltehetőleg a tánciskolában "tour"-okban járt táncok népi neve, és a "tánciskolás tánc" alatt pedig a tangót, foxtrotot, swinget értettek. A táncélet ismertetése során Kaposi Edit a könyvben részletesen kitér a táncalkalmakra, a táncolás módjára, a táncillemre, és a tánchoz való viseletre is. Az öltözet tekintetében például a lányok a tánchoz általában sajnálták a legjobbat, mert úgymond "a legénykeze nyüvi a ruhát".

A néptánc is a kiemelkedő tehetségű táncosok, a táncos egyéniségek révén fejlődik és alakul. Bodroglakban minden községben megkülönböztették a "jótáncosokat", akiknek mozgása, stílusa példamutató volt. Alkotókészségüket a közösség észrevette és elismerte: "A jótáncos igyekszik a táncba mindig újat teremteni..." tartották rólu-
 luk, és gyakran belépti díjat sem kel-

lett fizetniük a bálban, mintegy "hivatalból" vehettek részt a mulatságon. A táncok kísérőzenéjéről Vass Lajos írt összefoglalót. Kutatása szerint a nagyobb táncalkalmakkor a zenét rendszerint egy vagy két primásból és brácsásból, valamint egy-egy cimbalmosból és bőgősből álló cigányzenekar adta, esetenként a banda kiegészülhetett klarinétossal. A kisebb mulatságon megelégedtek egy háromtagú, primás-brácsás-bőgős csoportosítással. De ha az alkalom úgy hozta, a főnőben vagy a családi mulatságon táncoltak citerára, énekszóra, vagy az igen divatos tangóharmonikára, amelyen még lányok is játszottak. Vass Lajos külön szól a parasztok maguk készítette hangszereiről. Volt, aki úgy játszott a szájához szorított falevélen, mintha klarinét volna. A tánc mellé használtak még zsebfésűt selyempárral, ujjal dörzsölt deszkalapot, helyi néven "brügót", valamint ütőhangszerként rostát.

Vass Lajos 28 dallamból álló példatárát állított össze a bodroglaki táncok kísérőzenéjének illusztrálására. Ide sorolta a gyűjtés időpontjában is mindenki által ismert májusi "zöldágjárás" dallamát, és számos körcsárdás dallamot. A példatár többek között tartalmazza a Cigándon és Alsóbereckin a "keménycsárdáshoz", a "konyhatánc-hoz", a "sarkantyúzóhoz" kapcsolódó

állandó dallamokat, amelyek valamennyien a népzene új stílusrétegébe tartoznak. A zenei gyűjtés jelentőségére utal, hogy egyes darabjait Vass Lajos kórusműveiben is visszahallhatjuk. A kötet harmadik fő részét Szentpál Mária tánclejegyzései alkotják. Az akkor alig néhány éve Magyarországra került – de mára világszerte általánosan elterjedt – tánclejegyző rendszert, a Lábán-kinetográfiát e lejegyzések tanúsága szerint Szentpál Mária már mesteri szinten ismerte és alkalmazta. Különlegessége az itt közölt kinetogramoknak, hogy a jelenlegi gyakorlattól eltérően nem az előzőleg filmre vett táncok lejegyzései, hanem a helyszíni gyűjtések során, a táncok előadásával szinkronban készített notáció alapján készültek. E teljesítmény jelentőségét akkor érthetjük meg, ha tudjuk, hogy a szinkronnotáció csak igen elmélyült mozgásismeret esetén lehetséges, és még ekkor is különleges képesség kell a több szereplőből álló (például páros) táncok viszonyainak követéséhez.

A tánclejegyzések a bodrogi táncok autentikus rétegéről adnak hiteles ismereteket. Megtaláljuk közöttük a már említett "jótáncosok" szóló és kettős verbunkjait, a ricsei csárdást, a cigándiak híres keménycsárdását, valamint két hármascsárdást. Külön előnye e tánclejegyzéseknek, hogy a

táncokat nem a korabeli szokásos motivikus módon, hanem partitúra formában adja közre, a könyvben megjelent változat pedig jelentősen megkönnyíti a felelevenítést az eredetileg sűrűn alkalmazott ismétlések feloldása, kibontása révén. A könyv a magyar néptáncközlések történetében úttörő abban a tekintetben, hogy itt közöltek először számítógéppel szerkesztett kinetogramot. Elismerés illeti a kiadót, hogy elegendő helyet áldozott a partitúrának, így a kiváló minőségű számítógépes grafika és a megfelelő méret eredményeképpen a tánclejegyzés végre könnyen felismerhetővé és rekonstruálhatóvá vált.

A kötet szerkesztőjét, Felföldi Lászlót dicséri a Függelék, amelyben közli a kötet szerzőinek rövid tudományos életrajzát és Kaposi Edit bibliográfiáját, de megtalálhatunk itt egy angol nyelvű összefoglalót is. Néptánc-hagyományunk monografikus feldolgozásának gazdagon illusztrált, olvasmányos, de ugyanakkor értékes összefoglalókat és tényeket közlő darabjaként tarthatjuk számon e könyvet.

(Kaposi Edit: Bodrogi táncok és táncélete 1946-1948, Planétás Kiadó, 1998)